

*Олена Борзик
(Харків, Україна)*

*Альона Івченко
(Харків, Україна)*

ПЕДАГОГІКА
(Проблеми підготовки фахівців)

**ЕКОЛОГО-ПРИРОДНИЧА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ
ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Екологічна криза, що характеризується загостренням протиріч у взаємовідносинах між суспільством і природою, виникненням складних глобальних екологічних проблем, стала основним викликом для сучасної цивілізації та створила основу загрози її існування. У реаліях сьогодення на особливу увагу заслуговує проблема формування екологічно вихованого високоморального і здорового покоління, здатного існувати та розвиватися в умовах мінливого середовища. Важливу роль у формуванні екологічної культури нової генерації відіграє школа, зокрема, її початкова ланка [2]. Якість екологічної освіти та виховання учнів початкової школи у значній мірі залежить від готовності майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності з цього напрямку. Це має вирішуватися шляхом екологізації сучасної науки та освіти, удосконалення змісту, форм, методів, технологій навчання та шляхом забезпечення еколого-природничої підготовки майбутніх учителів початкових класів в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Різноманітні аспекти означеної проблеми досліджували філософи, психологи, педагоги та екологи. Значний внесок у філософське осмислення єдності людини і природи належить М. Мойсєєву, В. Нестеренку, Г. Платонову, та ін. Теоретико-методичні аспекти екологічної освіти розкрито у працях В. Бібік, В. Вербицького, В. Ільченко та інших. Є. Кудрявцева, Г. Пустовіт

наголошують, що формування екологічного світогляду людини відбувається під впливом навколишнього середовища і насамперед у процесі практичної діяльності. У дослідженнях О. Біди, О. Лаврентьевої, Н. Лисенко, Л. Лук'янової підкреслюється актуальність проблеми екологічної освіти, виховання та необхідність зміни акцентів. Питання екологічної підготовки студентів вищих та середніх спеціальних навчальних закладів, формування в них еколого-природничої культури розглянуті в працях Г. Понамарьової, Г. Тарасенко, Г. Філатової та інших. Проблему ціннісного ставлення до навколишнього середовища у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти досліджували Н. Борисенко, Н. Граматик, Н. Казанішена, Т. Кучай, М. Хроленко та інші.

Аналіз наукових джерел засвідчив наявність різноаспектних досліджень з проблеми формування наукової системи знань в галузі взаємодії природи і суспільства та важливість еколого-природничої освіти та виховання нової генерації.

У сучасних наукових дослідженнях еколого-природничу освіту науковці розглядають як системоутворюючий компонент усього освітнього процесу, що визначає його стратегічні цілі та провідні напрямки, є основою інтелектуального, морального, духовного розвитку особистості. С. Совгіра зазначає, що еколого-природнича підготовка майбутніх учителів початкових класів в освітньому процесі закладів вищої освіти відіграє важливу роль та являє собою багатофункціональну структуру [6]. Метою еколого-природничої підготовки майбутніх учителів є формування ґрунтовних еколого-природничих знань, природодослідницьких умінь і навичок, цілісної картини світу, пізнавальних мотивів навчання; розвиток екологічного мислення, духовності, екологічної культури; виховання гуманістичного світосприйняття особистості, свідомого й ціннісного ставлення до природи, почуття відповідальності за своє майбутнє та майбутнє цивілізації.

Ефективність еколого-природничої підготовки майбутніх учителів початкових класів залежить від чіткої системи аудиторної і позааудиторної

роботи. Основне місце в процесі еколого-природничої підготовки майбутніх фахівців посідає аудиторна навчальна робота, регламентована навчальними планами, програмами, яка здійснюється під час вивчення еколого-природничих дисциплін та в ході реалізації міжпредметних зв'язків.

Навчальні дисципліни спеціальності «Початкова освіта» через еколого-природничу призму можна представити в наступному:

1. Дисципліни, предметом вивчення яких є природа і людина (основи природознавства з методикою викладання, екологія, технологія вивчення галузі «Людина і світ» тощо).

2. Дисципліни циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки (частково ці питання висвітлюють в курсі історії педагогіки, загальної педагогіки, дидактики).

3. Дисципліни циклу математичної та природничо-наукової підготовки, які створюють умови для розвитку умінь оцінки стану природних об'єктів і явищ, позитивних і негативних наслідків діяльності людини в природному і соціальному оточенні, дають можливість для розкриття питань про середовище виховання, дбайливе ставлення до неї (математична статистика, інформатика тощо) [3, с. 108-112].

У системі **позааудиторної роботи** з еколого-природничої підготовки майбутніх учителів початкових класів, можна виокремити: **неспецифічні форми** (дослідницькі самостійні завдання, науково-дослідна робота еколого-природничого спрямування, педагогічна практика, творчі звіти тощо), **специфічні форми** (навчальні практики еколого-природничого спрямування, екологічні експедиції та екскурсії, екологічні стежки, природоохоронна робота та ін.); **екопросвітницьку роботу** (екологічні свята, екофестивалі, екологічні флешмоби, участь у кампаніях Всеукраїнської екологічної ліги, Всесвітнього фонду природи тощо) [4, 7].

На нашу думку, використання специфічних позааудиторних форм організації навчального процесу сприятиме забезпеченню майбутнього фахівця

знаннями, уміннями та навичками здійснення еколого-природничої освіти у молодшій школі.

Види практичної професійної підготовки сприяють формуванню у майбутніх учителів початкових класів уміння самостійно організовувати та проводити різноманітні види, форми роботи з екологічного виховання; розвитку екологоорієнтованих ціннісних умінь, естетичних і моральних стосунків з природним і соціальним довкіллям [1].

Навчальна практика з природознавства та краєзнавства є важливою складовою еколого-природничої підготовки майбутніх учителів початкових класів, основною метою якої є формування у студентів адекватних наукових уявлень про діалектику взаємозв'язків у природі, що є основою для формування наукового екологічного-природничого світогляду майбутнього вчителя початкових класів. Даний вид практики сприяє формуванню у майбутніх фахівців відповідних знань і навичок теоретичної і практичної роботи у сфері екології та охорони навколишнього середовища, екологічної толерантності та свідомої екологічної поведінки; забезпеченню майбутнього учителя початкових класів знаннями, практичними уміннями і навичками організації еколого-природничої роботи в школі. Навчальна практика з природознавства та краєзнавства передбачає поглиблення знань, вироблення вмінь й навичок, набутих під час аудиторних занять з курсу «Основи природознавства» [5].

Існуюча модель еколого-природничої освіти майбутніх учителів початкових класів не здатна у повній мірі забезпечити повноцінну професійну підготовку вчителя до реалізації екологічної освіти та виховання учнів початкових класів. Сучасна освітня система потребує переходу на інноваційну модель еколого-природничої освіти. В освітньому процесі закладів вищої освіти необхідно реалізовувати сучасні принципи організації навчального процесу, вдосконалювати зміст, структуру, форми, технології та методи еколого-природничої підготовки майбутніх учителів початкових класів через поглиблення інтеграції дисциплін професійного та природничого циклів для

отримання системних знань. Упровадження інтерактивних технологій навчання, інноваційних форм та методів проведення аудиторних занять, а саме еколого-психологічних тренінгів, інтегрально-пошукових групових та рольових ігр, творчої «терапії», «мозковий штурм», «карусель», імітаційне моделювання актуалізують емоційну сферу особистості, забезпечать ефективність неперервності та систематичності еколого-природничої освіти в закладах вищої освіти.

Ми вважаємо, що організація еколого-природничої підготовки майбутніх учителів початкових класів в освітньому процесі закладів вищої освіти на інтегрованому підході сприятиме озброєнню студентів необхідною інформацією; оволодінню майбутніми педагогами формами, методами та технологіями формування еколого-природничих знань в учнів початкової школи; формуванню у майбутнього педагога професійних компетентностей, високої екологічної культури; забезпеченню майбутнього фахівця ціннісними настановами щодо охорони, збереження, відтворення природного довкілля.

Отже, процес еколого-природничої підготовки майбутніх учителів початкових класів в освітньому процесі закладів вищої освіти потрібно вдосконалювати завдяки наповненню його складових екологічним, природничим та краєзнавчим змістом, поєднанню традиційних та інноваційних форм, методів, засобів навчання в аудиторній та поза аудиторній діяльності. Інтегрований підхід до еколого-природничої підготовки майбутніх фахівців забезпечить цілеспрямоване формування в особистості екологічно орієнтованої життєвої позиції, спонукатиме до здійснення екологічних дій, сприятиме формуванню гуманітарного та системного мислення майбутніх педагогів.

Література:

1. Біда О. А. Підготовка майбутніх вчителів до здійснення природознавчої освіти у початковій школі : Теоретико-методичні засади : [монографія] / О. А. Біда. – К. : Науковий світ, 2002. – 322 с.

2. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>

3. Ігнатуша А. Л. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання / А. Л. Ігнатуша, К. І. Ляшенко // Питання педагогіки, психології та методики початкового навчання : наукова дискусія : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – С. 108-112.

4. Лаврентьєва О. О. Розвиток методологічної культури майбутніх учителів природничих дисциплін у процесі професійної підготовки : теоретико-методичний аспект : [монографія] / О. О. Лаврентьєва; за ред. проф. Л. О. Хомич. – Київ : КНТ, 2014. – 456 с.

5. Пальчик О. О. Екологія : програма нормативної навчальної дисципліни для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” галузі знань “Педагогічна освіта”, напряму підготовки “Початкова освіта” / уклад. О. О. Пальчик. – Харків, 2017. – 18 с.

6. Совгіра С. В. Формування екологічного професіоналізму майбутнього вчителя / С. В. Совгіра. – К. : Наук. світ, 2002. – 178 с.

7. Тарасенко Г. С. Взаємозв’язок естетичної та екологічної підготовки вчителя в системі професійної освіти: Монографія / Г. С. Тарасенко. – Черкаси : “Вертикаль”, видавець ПП Кандич С. Г., 2006. – 308 с.